

Прѣнтрагк Нтрагунтѣнобѣтс

Панепѣстѣмио Вѣлиградѣиу, Орѣододѣжѣ Θεολογικѣ Σχολѣ, Вѣлиградѣи

ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΕΥΟΝΤΕΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ ΣΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΙΔΑΧΗ

Abstract: Η ιεραποστολική επιταγή στο Μτ. 19, 28–29 απευθύνεται σε όλους τους μαθητές του Κυρίου οι οποίοι είναι έτοιμοι να εγκαταλείψουν τα πάντα, όπως το έκαναν και οι απόστολοι οι οποίοι στο κείμενό μας έχουν ένα υποδειγματικό και συνάμα επικοινωνιακό ρόλο. „Οι μαθητές“ του Μτ. 28, 16–20 προσφέρουν μια δυνατότητα ταυτοποίησης για τους αποδέκτες. Κατά πάσαν πιθανότητα ακριβώς έτσι κατανόησαν οι χριστιανοί του Ματθαίου, τουλάχιστον αρκετοί από αυτούς, το εν λόγω κείμενο. Η ύπαρξη της περιοδεύουσας ιεραποστολής στο γεωγραφικό και τον πνευματικό χώρο του κατά Ματθαίον ευαγγελίου, στο συρο-παλαιστινιακό χώρο δηλαδή, όπως θα την γνωρίσουμε από τα κείμενα της Διδαχής (Διδ. 11, 4–6), δείχνει ότι κάποιοι χριστιανοί πήραν στα σοβαρά το κείμενο Μτ. 28, 16–20 και πραγματοποιούσαν περιοδεύουσα ιεραποστολή ακολουθώντας τον λόγο του Κυρίου. Οι χριστιανοί αυτοί είναι κατά πάσα πιθανότητα οι απόστολοι της Διδαχής οι οποίοι αφιέρωσαν τη ζωή τους στο ιερό καθήκον της ιεραποστολής σε πάντα τα έθνη.

Key word: Ιεραποστολή, περιοδεύουσα ιεραποστολή, απόστολοι, Συρία

Το βασικό ερώτημα με το οποίο ασχολείται η παρούσα συμβουλή σχετίζεται με την ιεραποστολή στο χώρο της Συρίας στον πρώιμο Χριστιανισμό. Οι σχετικές αναφορές στην περιοδεύουσα ιεραποστολή στο Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον και στη Διδαχή θα εξεταστούν σε μια συνάφεια επειδή και τα δυο κείμενα, αφενός προέρχονται από τον ίδιο γεωγραφικό (και χρονικό) περιβάλλον, και αφετέρου υπάρχουν αρκετά κειμενικά σημεία τα οποία αποδεικνύουν ότι ήδη η Διδαχή χρησιμοποίησε το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο.

Οι περισσότεροι ερευνητές σήμερα ισχυρίζονται ότι το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο γράφτηκε στην Συρία (μεταξύ του 80 και του 100 μ. Χ.), χωρίς να είναι δυνατή η εξακρίβωση του τόπου συγγραφής.¹ Κάποιες αναφορές στο Μτ. (2, 23· 4, 24)², όπως και πρώιμες μάρτυρες από τη Διδαχή (7, 1· 8· 10, 5· 16) και από τον Ιγνάτιο (Σμυρν. 1, 1· Φιλαδ. 3, 1) στηρίζουν την υπόθεση αυτή. Σαν τον τόπο συγγραφής της Διδαχής αναφέρεται επίσης η Συρία (στα τέλη του 1^{ου} και στις αρχές του 2^{ου} αιώνα), αν και σίγουρα υπάρχουν κάποιες παλαιότερες και κάποιες νεότερες κειμενικές ενότητες οι οποίες όμως δεν μπορούν να διακριθούν με ακρίβεια.³

Η Διδαχή αναφέρεται σε αρκετά σημεία στο „ευαγγέλιο“ (πάντα δηλαδή στο ενικό!), εννοώντας κατά πάσα πιθανότητα το Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον⁴:

1 Πρβλ. Udo Schnelle, *Einleitung in das Neue Testament*, UTB 1830, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen ³1999, 238.

2 Για το Μτ. 2, 23 πρβλ. Πραξ. 24, 5.

3 Πρβλ. Jonathan A. Draper, „Die Didache“, στο: Wilhelm Pratcher (εκδ.), *Die Apostolischen Väter. Eine Einleitung*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2009, 19–21.

4 Πρβλ. Klaus Wengst, *Didache, Barnabasbrief, Zweiter Klemensbrief, Schrift an Diogen. Schriften des Urchristentums II*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1984, 25εξ.

1. Διδ. 8, 2: ἐν τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ
2. Διδ. 11, 3: κατὰ τὸ δόγμα τοῦ εὐαγγελίου
3. Διδ. 15, 3: ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
4. Διδ. 15, 4: ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
5. Επίσης το κείμενο του Πάτερ ημών, Διδ. 8, 2 = Μτ. 6, 5–21

Από αυτά που αναφέραμε μέχρι εδώ πιστεύουμε πως έχει γίνει σαφές ότι δεν υπάρχει κανένα μεθοδολογικό εμπόδιο στην από κοινού εξέταση των σχετικών αναφορών των δυο κειμένων. Την προσπάθεια αυτή αρχίζουμε με την ανάλυση των κειμένων του ευαγγελίου κατά Ματθαίον (28, 19–20), επειδή η πηγή αυτή προσφέρει μια *ερμηνευτική βάση* για το υπό συζήτηση θέμα, ενώ η Διδαχή δίνει τις *ιστορικές πληροφορίες*.

Μτ. 28, 16 – 20

Οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν, οἱ δὲ ἐδίστασαν. καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ [τῆς] γῆς. πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης δεν είναι δυνατόν να αναφερθούμε σε όλες τις προοπτικές αυτού του κειμένου το οποίο αποτελεί αντικείμενο πολλών συζητήσεων στην καινοδιαθηκική επιστήμη.⁵ Το ενδιαφέρον μας στρέφεται στο ερώτημα, αν το κείμενο αυτό έχει σχέση με την περιοδεύουσα ιεραποστολή των αποστόλων της Διδαχής, αφού προϋποθέσαμε ότι το ευαγγέλιο κατά Ματθαίον ήταν γνωστό στο συγγραφέα της Διδαχής, καθώς και στους αποδέκτες του. Με *αλλά λόγια*: το ερώτημα είναι αν οι ιστορικές πληροφορίες τις οποίες κατέχουμε από τη Διδαχή για την περιοδεύουσα ιεραποστολή μπορούν να έχουν σχέση με την ιεραποστολική επιταγή στο Μτ. 28, 16–20, εφόσον και οι δυο πηγές προέρχονται από τον ίδιο γεωγραφικό περιβάλλον και επίσης βρίσκονται χρονικά σχετικά κοντά.

Στο Μτ. 28, 16–20 υπάρχει μια σαφής ιεραποστολική επιταγή την οποία απευθύνει ο Κύριος στους ἕνδεκα αποστόλους (μαθητές) του. Το ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: πώς κατάλαβαν οι πρώτοι αποδέκτες του ευαγγελίου κατά Ματθαίον την εντολή αυτή, σαν εντολή που ισχύει μόνο και αποκλειστικά για τους ἕνδεκα αποστόλους ή σαν μια εντολή που πέραν τούτου ισχύει για κάθε χριστιανό ο οποίος θέλει να γίνει τέλειος; (πρβλ. Μτ 19, 21. 28–29).

α) *Συγχρονική προσέγγιση*. Προτού προσπαθούμε να αναφερθούμε στις σχετικές ιστορικές συνέπειες του εν λόγω κειμένου, καίριο είναι να δούμε ποια θέση κατέχει το κείμενο αυτό στην όλη αφήγηση του ευαγγελίου, προκειμένου να διαπιστώσουμε αν αυτό μπορεί να αποτελέσει ένα προγραμματικό κείμενο που ολοκληρώνει και συνάμα υπερβαίνει την ίδια την αφήγηση (Transparenz). Η σχέση του υπό εξέταση κειμένου με το άλλο κείμενο της ευαγγελικής αφήγησης είναι προφανής: πρόκειται για το κείμενο Μτ. 10, 5–6:

5 Το κείμενο αυτό ήταν αφορμή για παρά πολλές θεολογικές συζητήσεις. Για τη σχετική πλούσια βιβλιογραφία πρβλ. Ulrich Luz, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26–28)*, EKK 1/4, Benziger/Neukirchener, Düsseldorf – Zürich – Neukirchen – Vluyn 2002, 427–428. Πρβλ. επίσης την πρόσφατη μελέτη η οποία αναφέρεται ιδιαίτερα στο θέμα της ιεραποστολής στη μεταποστολική εποχή Peter Stuhlmacher, „Matt 28: 16–20 and the Course of Mission in the Apostolic and Postapostolic Age”, στο: Adna, J. – Kvalbein, H. (εκδ.), *The Mission of the Early Church to Jews and Gentiles*, WUNT 127, Mohr Siebeck, Tübingen 2000, 17–43.

Τούτους τούς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς λέγων· εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε καὶ εἰς πόλιν Σαμαριτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

Ὅπως και στο Μτ. 28, 16–20 δίδεται μια ιεραποστολική εντολή στους τότε Δώδεκα μαθητές. Ο Ματθαῖος επαναλαμβάνει δυο λέξεις από το 10, 5–6 στο 28, 16–20, τις λέξεις „έθνη“ και „πορεύεσθε“ διορθώνοντας την πρώτη ιεραποστολή η οποία ήταν περιορισμένη μόνο για τον Ισραήλ. Με αυτόν τον τρόπο αλλάζει την προοπτική: *τώρα* (28, 16–20) μιλάει ο Κύριος μετά την Ανάστασή του, από εδώ και στο εξής το μήνυμα του Ευαγγελίου πρέπει να εξαπλωθεί σε „πάντα τα έθνη“ όπως και προαναγγέλλεται σ’ όλο το ευαγγέλιο (πρβλ. εδάφια 2, 1–2· 3, 9· 4, 12. 15· 8, 10–12· 21, 43· 24, 14). Το κείμενο Μτ. 10, 5–6 αποτελεί λοιπόν ένα *προγραμματικό κείμενο*, με επαναλαμβανόμενες αναφορές στην ιεραποστολή μεταξύ των εθνών με αποκορύφωμα στο Μτ. 28, 16–20, μια σαφή κειμενική στρατηγική η οποία ασφαλώς έχει στόχο να μεταδώσει κάποιο συγκεκριμένο μήνυμα στον αναγνώστη (ακροατή). Παραμένει όμως η ερώτηση κατά πόσον το κείμενο του Μτ. είναι *ανοιχτό*, κατά πόσο δηλαδή επιτρέπει να διαβαστεί με διάφορους τρόπους.

Στη συνάφεια της συγχρονικής προσέγγισης *ένα μεταβατικό ρόλο* παίζει το κείμενο Μτ. 24, 14: *καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος.* Ο Ευαγγελιστής παραλαμβάνει το κείμενο από το Μκ. 13, 10 και το εντάσσει στην διήγηση του με έναν τρόπο που, από την μια υπερβαίνει το κείμενο 10, 5-6, και από την άλλη προετοιμάζει τον αναγνώστη (ακροατή) για την παγκόσμια ιεραποστολική εντολή που ακολουθεί. „Το ευαγγέλιο της βασιλείας“ είναι προφανώς το κήρυγμα του Ιησού έτσι όπως το καταγράφει το ευαγγέλιο κατά Ματθαῖον (πρβλ. Μτ. 4, 23: *τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας*). Το ευαγγέλιο αυτό πρέπει να κηρύττεται ως „μαρτύριον“ (πρβλ. Μτ. 10, 18) „πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν“ *προτού* έρθει το τέλος του κόσμου. Μολονότι οι αποδέκτες όλης της αποκαλυπτικής ομιλίας όπου βρίσκεται και ο στίχος μας φαίνεται να είναι μόνον οι μαθητές (Μτ. 24, 3: *προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ’ ἰδίαν*), το ρήμα „κηρύσσω“ χρησιμοποιείται στην παθητική φωνή (πρβλ. Μτ. 26, 13), που σημαίνει ότι οι μαθητές δεν ξεχωρίζουν ως κάποιοι ιδιαίτεροι φορείς της ιεραποστολής. Ο στίχος αυτός συνδέει την παγκόσμια χριστιανική ιεραποστολή με την εσχατολογία, μια αντίληψη που έχουμε διαπιστώνεται και στον απόστολο Παῦλο (Ρωμ. 11, 25). Αυτός ο εσχατολογικός στίχος δεν λείπει ούτε και στην τελική ιεραποστολική εντολή: *καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ’ ὑμῶν εἶμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος* (Μτ. 28, 20). Επειδή έχουμε τη θεολογική αυτή αντίληψη, δηλαδή τον συσχετισμό της ιεραποστολής με την εσχατολογία, διατυπωμένη στις δυο ανεξάρτητες πηγές, στον Παῦλο και στον Ματθαῖο (=Μάρκο), μπορούμε να συμπεράνουμε ότι πρόκειται για μια κατεξοχήν χριστιανική αντίληψη η οποία εκφράζει το παγκόσμιο ενδιαφέρον και η μέριμνα της εκκλησίας για όλον τον κόσμο. Τόσο σημαντικό είναι να ακούσει „ὅλη τη οἰκουμένη“, να ακούσουν «πάντα τα έθνη» το ευαγγέλιο, ώστε μέχρι τότε δεν πρόκειται να έρθει το τέλος του κόσμου.⁶

β) *Διαχρονική προσέγγιση.* Αφού είδαμε ότι στην αφήγηση του Ματθαῖου το κείμενο 28, 16–20 αναμφίβολα έχει ένα προγραμματικό ρόλο, παραμένει το ερώτημα αν αυτό το κείμενο κατανοήθηκε έτσι και από τους πρώτους αναγνώστες (ακροατές) του, δηλαδή αν μπορούσε η επιταγή του Κυρίου να κατανοηθεί σαν μια επιταγή για τη χριστιανική κοινότητα γενικά ή για τους χριστιανούς οι οποίοι αποφασίζουν να

6 Ως προς το ζήτημα της σχέσης της ιεραποστολής και της εσχατολογίας, κυρίως από την άποψη της συστηματικής θεολογίας πρβλ. Joannis Zizioulas, *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*. Contemporary Greek Theologians 4. Crestwood, St. Vladimir’s Seminary Press, New York 1985, 173-174.

εγκαταλείψουν τα πάντα (Μτ. 19, 21. 28–29) και να πάνε να κηρύξουν το Ευαγγέλιο εις πάντα τα έθνη. Ο προγραμματικός χαρακτήρας του κειμένου αυτού επιτρέπει άραγε ή έστω και απαιτεί μια *συνέχεια*;⁷

Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις δυνατότητες της κατανόησης του κειμένου αυτού από τους πρώτους αποδέκτες:

1) Η ιεραποστολική επιταγή (Μτ. 28, 16–20) απευθύνεται μόνο και αποκλειστικά στους Ένδεκα μαθητές. Η ιεραποστολή είναι από εκεί κι' έπειτα το καθήκον τους. Αυτοί θα πάνε εις πάντα τα έθνη να κηρύξουν το Ευαγγέλιο και να βαπτίσουν. Η ερμηνεία αυτή, όσο και αν ακούγεται παράξενο, θα έχει την ευρύτερη αποδοχή στην αρχαία εκκλησία.

2) Η ιεραποστολική επιταγή ισχύει για τις τοπικές εκκλησίες. Οι χριστιανικές κοινότητες είναι οι ιεραποστολικές κοινότητες καθήκον των οποίων είναι το κήρυγμα και η βάπτισι των εθνών. Η ερμηνεία αυτή είναι σχεδόν αδύνατη, αφού οι κοινότητες είναι *τοπικές* και όχι *περιοδεύουσες*! Και πώς είναι επομένως δυνατόν οι απλοί αυτοί χριστιανοί να πάνε («πορεύεσθε») να κηρύξουν το Ευαγγέλιο και να βαπτίσουν τα έθνη που βρίσκονται πολύ μακριά από τον τόπο στον οποίο ζει μια τοπική εκκλησία;⁸

3) Η ιεραποστολική επιταγή απευθύνεται σε όλους τους μαθητές οι οποίοι είναι έτοιμοι να εγκαταλείψουν τα πάντα, όπως το έκαναν και οι απόστολοι (Μτ. 19, 28–29) οι οποίοι στο κείμενό μας έχουν, κατά την γνώμη μου, ένα *υποδειγματικό* και *συνάμα επικοινωνιακό* ρόλο. „Οι μαθητές“ του Μτ. 28, 16–20 προσφέρουν οπωσδήποτε την δυνατότητα ταυτοποίησης για τους αποδέκτες. Κατά πάσαν πιθανότητα ακριβώς έτσι κατανόησαν οι χριστιανοί του Ματθαίου, τουλάχιστον αρκετοί από αυτούς, το εν λόγω κείμενο. Η ύπαρξη της περιοδεύουσας ιεραποστολής στο γεωγραφικό και τον πνευματικό χώρο του κατά Ματθαίον ευαγγελίου, στο συρο-παλαιστινιακό χώρο δηλαδή, όπως θα την γνωρίσουμε από τα κείμενα της Διδαχής, δείχνει ότι κάποιοι χριστιανοί πήραν στα σοβαρά το κείμενο Μτ. 28, 16–20 και πραγματοποιούσαν περιοδεύουσα ιεραποστολή

7 Πρβλ. το εύστοχο σχόλιο του Hans Kvalbein, „Discipleship, Kingdom and Conversion. Aspects from Recent Exegetical Discussion on the Mission of the Church“, στο: A. Alexeev, C. Karakolis, U. Luz (εκδ.), unter Mitarbeit von K.-W. Niebuhr, *Einheit der Kirche im Neuen Testament. Dritte europäische orthodox-westliche Exegetenkonferenz in Sankt Petersburg 24.-31. August 2005*, WUNT 2. 218, Mohr Siebeck, Tübingen 2008, 213: «The main verb in Matthew's Great Commission is μαθητεύσατε "make disciples". This command is in the text, on the text-internal level, directed to the eleven disciples on the mountain in Galilee. The Risen Lord does not want to limit his community to those eleven or those who had followed him in the past during his ministry in Galilee and Jerusalem. He wants them to continue their discipleship and to invite others to be his disciples even after his death and resurrection. On a text-external level this commission is directed to the addresses of the gospel. They are called to be followers of Jesus like his first disciples, and they, too, are invited to make disciples of others. The story of Jesus is not closed with his resurrection and his new status as lord over heaven and earth. On the contrary, this new status is reason for new action: make disciples of all nations! In this way the readers/hearers of the gospel are invited to continue the story that started with Jesus from Nazareth.»

8 O U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 8 – 17)* EKK I/2, Benziger/Neukirchener, Düsseldorf – Zürich – Neukirchen – Vluyn ²1996, 103, παρ' όλα αυτά ισχυρίζεται ότι η ιεραποστολική επιταγή ισχύει για όλη την κοινότητα: „Wir vermuteten, dass für ihn (Matthäus) die Missionsverkündigung eine Aufgabe für die ganze Gemeinde ist und entsprechend das Leben als Wanderradikale eines Lebensform für jeden Gemeinemitglied.“ O Wolfgang Reinbold, *Propaganda und Mission im ältesten Christentum. Eine Untersuchung zu den Modalitäten der Ausbreitung der frühen Kirche*, FRLANT 118, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2000, 297-298, αφήνει το ερώτημα ανοιχτό: „Wenn es so etwas gab wie eine Heidenmission der matthäischen Gemeinde, dann haben sich ihre Spuren verloren – wenn nicht, dann haben die ersten Leser nicht die Konsequenzen gezogen, mit denen man üblicherweise rechnet.“

ακολουθώντας τον λόγο του Κύριου. *Οι χριστιανοί αυτοί είναι κατά πάσα πιθανότητα οι απόστολοι της Διδαχής οι οποίοι αφιέρωσαν τη ζωή τους στο ιερό καθήκον της ιεραποστολής σε πάντα τα έθνη.*

Η Διδαχή

Η Διδαχή, κατά το φιλολογικό της είδος, αποτελεί ένα είδος *εκκλησιαστικής τάξεως* (Gemeindeordnung). Το πρωτότυπο κείμενο γράφτηκε στην ελληνική γλώσσα.⁹ Μαρτυρίες της αρχαίας χριστιανικής εκκλησίας έχουμε από τον Ευσέβιο ο οποίος αναφέρει το γραπτό αυτό με τον τίτλο „των αποστόλων αι λεγόμεναι Διδαχαί“ και το εντάσσει στα „πόκρυφα“ (HE III 25, 4). Ο Αθανάσιος ο Μέγας στο 39. πασχαλινό γράμμα του αναφέρεται στο γραπτό „Διδαχή καλουμένη των αποστόλων“ χαρακτηρίζοντάς το σαν μη κανονικό, αλλά χρήσιμο για την κατήχηση κείμενο. Όλα αυτά δείχνουν ότι η Διδαχή είναι ένα ανώνυμο γραπτό.

Στη σημερινή έρευνα γίνεται πολλή συζήτηση για το θέμα πώς να ξεχωριστούν οι παλαιότερες παραδόσεις (Tradition) από τα μεταγενέστερα κείμενα της Διδαχής (Redaktion).¹⁰ Αυτή η δύσκολη υπόθεση όμως δεν μας απασχολεί ιδιαίτερα στα πλαίσια του θέματος μας, αφού τα κείμενα τα οποία θα αναλυθούν ανήκουν οπωσδήποτε στην εποχή που μας ενδιαφέρει, δηλαδή στη μεταποστολική εποχή στα τέλη του 1^{ου} και στις αρχές του 2^{ου} αιώνα μ. Χ.

Ορισμένα κείμενα της Διδαχής δείχνουν ότι ακόμα και στα τέλη του 1^{ου} αιώνα υπάρχει μια έντονη χριστιανική περιοδεύουσα ιεραποστολή. Όπως θα δούμε στη συνέχεια οι ιεραπόστολοι οι οποίοι τακτικά περιοδεύουν στην τοπική κοινότητα λέγονται «οι απόστολοι» (Διδ. 11, 3–4). Αυτοί „οι απόστολοι“ είναι όμως μόνο μια από πολλές ομάδες χριστιανών οι οποίες συχνάζουν στην τοπική κοινότητα για την οποία γράφει ο συγγραφέας της Διδαχής. Στο σημείο αυτό είναι εύστοχο να δούμε πρώτα τα κείμενα¹¹, στα οποία μπορούν να διαφοροποιηθούν οι *τέσσερις τύποι* των περιοδεύοντων χριστιανών:

1. Οι απόστολοι (Διδ. 11, 4–6):

πᾶς δὲ ἀπόστολος ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς δεχθήτω ὡς κύριος· οὐ μὲν εἶ δὲ εἰ μὴ ἡμέραν μίαν· ἔαν δὲ ἦ χρεία, καὶ τὴν ἄλλην· τρεῖς δὲ ἔαν μείνη, ψευδοπροφήτης ἐστίν. ἔξερχόμενος δὲ ὁ ἀπόστολος μὴδὲν λαμβανέτω εἰ μὴ ἄρτον, ἕως οὗ αὐλισθῆ· ἔαν δὲ ἀργύριον αἰτῆ, ψευδοπροφήτης ἐστίν.

2. Οι προφῆτες (Διδ. 13, 1):

πᾶς δὲ προφήτης ἀληθινός, θέλων καθῆσθαι πρὸς ὑμᾶς, ἄξιός ἐστι τῆς τροφῆς αὐτοῦ.

3. Οι διδάσκαλοι (Διδ. 13, 2):

ὡσαύτως διδάσκαλος ἀληθινός ἐστιν ἄξιός καὶ αὐτός ὡσπερ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ.

9 Πρβλ. Kurt Niederwimmer, *Die Didache*, KAV I, Göttingen 1989, 64.

10 Πρβλ. μια επισκόπηση του ζητήματος Κ. Niederwimmer, *Didache*, 65-66. Όπως φαίνεται, ομοφωνία ως προς το ερώτημα αυτό δεν πρόκειται να υπάρξει. Για το θέμα που εξετάζεται στα πλαίσια της εργασίας αυτής δεν έχει μεγάλη σημασία ποια κείμενα ανήκουν στην Tradition και ποια στη Redaktion, επειδή το χρονικό διάστημα είναι έτσι και αλλιώς αρκετά μικρό (90–120 μ. Χ.). Για παράδειγμα το ερώτημα, αν ο συγγραφέας είδε με τα μάτια του περιοδεύοντες αποστόλους ή αν παρέλαβε τη μαρτυρία αυτή από κάποιον όχι όμως πολύ παλαιότερο κείμενο δεν είναι ουσιάδους σημασίας για το θέμα μας. Οπότε από εδώ και στο εξής η Διδαχή θα αντιμετωπιστεί σαν ένα ενιαίο κείμενο (συγχρονική ανάλυση).

11 Τα ελληνικά κείμενα από τον Andreas Lindemann – H. Paulsen (εκδ.), *Die apostolischen Väter. Griechisch – Deutsche Parallelausgabe*, Tübingen 1992.

4. Οι απλοί χριστιανοί οι οποίοι είτε είναι περαστικοί, είτε σκοπεύουν να παραμείνουν στην κοινότητα (Διδ. 12, 1–5):

πᾶς δὲ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου δεχθήτω· ἔπειτα δὲ δοκιμάσαντες αὐτὸν γνώσεσθε, σύνεσιν γὰρ ἔξετε δεξιὰν καὶ ἀριστεράν. εἰ μὲν παρόδιός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος, βοηθεῖτε αὐτῷ, ὅσον δύνασθε· οὐ μενεῖ δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰ μὴ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἐάν ᾖ ἀνάγκη. εἰ δὲ θέλει πρὸς ὑμᾶς καθῆσθαι, τεχνίτης ᾖν, ἐργαζέσθω καὶ φαγέτω.

Τα κείμενα αυτά μαρτυρούν σαφέστατα τη ζωντανή επικοινωνία στις χριστιανικές κοινότητες του συρο-παλαιστινιακού χώρου. Πολλοί χριστιανοί έρχονται και φεύγουν: αυτή ήταν η εμπειρία που ζούσαν έντονα οι τοπικές εκκλησίες. Έχοντας υπ' όψιν αυτήν την κατάσταση ο συγγραφέας δίνει συμβουλές πώς να φερθούν οι τοπικοί χριστιανοί στους επισκέπτες για να υπάρξει μια αυθεντική εκκλησιαστική φιλοξενία, αλλά συνάμα και να αποφεύγουν την κατάχρησή της. Το κύριο ενδιαφέρον στα πλαίσια της μελέτης αυτής έχει βέβαια το κείμενο το οποίο αναφέρεται στους περιοδεύοντες αποστόλους. Με αυτό το κείμενο θα ασχοληθούμε διεξοδικά, προσθέτοντας και κάποιες σκέψεις πάνω στη σχέση του με το Μτ. 28, 19 – 20.

Οι υπόλοιποι ταξιδιώτες τους οποίους αναφέραμε στα παραπάνω κείμενα δεν αποτελούν επί του παρόντος αντικείμενο του θέματος που εξετάζεται. Τα άτομα αυτά διαφέρουν από τους απόστολους βασικά γιατί έχουν τη δυνατότητα της πιο μακράς παραμονής στην κοινότητα. Οι διδάσκαλοι, οι προφήτες και οι απλοί χριστιανοί οι οποίοι εκφράζουν την επιθυμία να μείνουν στην κοινότητα μπορούν να μείνουν. Για το ρόλο των διδασκάλων και των προφητών στην κοινότητα δεν διαθέτουμε πληροφορίες. Μπορεί αυτοί να ήταν περιοδεύοντες κήρυκες οι οποίοι κάποια στιγμή αποφάσισαν να συνεχίσουν τη ζωή τους σε μια τοπική εκκλησία όπου μάλλον είχαν ένα εκκλησιαστικό-κατηχητικό ρόλο.¹²

Η Διδαχή 11, 4–6

Καταρχάς πρέπει οπωσδήποτε να λεχθεί ότι „οι απόστολοι“ της Διδαχής δεν έχουν καμία σχέση με τους δώδεκα αποστόλους, αφενός επειδή οι απόστολοι της Διδαχής είναι πολλοί, όχι δηλαδή δώδεκα, και αφετέρου επειδή ο τίτλος που προστέθηκε μεταγενέστερα „Διδαχή των δώδεκα αποστόλων“ αποκλείει οποιαδήποτε ταυτοποίηση των δώδεκα αποστόλων με τους αποστόλους της Διδαχής.¹³ Οι απόστολοι της Διδαχής διαθέτουν μεν μεγάλη αυθεντία στην κοινότητα (Διδ. 11, 4: „δεχθήτω ως κύριος“), είναι όμως πάντα αναγκασμένοι να αποδεικνύουν την πραγματική αποστολικότητα τους, ενώ „οι Δώδεκα“ αποτελούν πλέον μια σταθερή εκκλησιαστική αξία: „Zwar sind auch die Apostel von Kapitel 11 für die Gemeinde geistliche Autorität genau so wie die ‘Zwölf Apostel’ der Überschrift, aber die Autorität der letzteren ist eine gleichsam gesicherte und in dem Begriff ‘Zwölf’ verankerte Autorität, während diejenige der vielen Wanderapostel allen Gefahren und Missdeutungen ausgesetzt ist und ihre Legitimation nur in sich selber trägt“.¹⁴

12 Περισσότερο ως προς το θέμα αυτό βλ. A. von Harnack, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*, Band I, Leipzig⁴ 1924, 348-362.

13 Για τον συγγραφέα της Διδαχής ο τίτλος „απόστολος“ δεν περιορίζεται μόνο στους δώδεκα αποστόλους (όπως είναι η περίπτωση στον Λουκά). Πρβλ. πάνω στο θέμα αυτό W. Reinbold, *Propaganda*, 112· Gerhard Sass, „Die Apostel in der Didache“, στο: Schmauch, W. (εκδ.), *In Memoriam E. Lohmeyer*, Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart 1951, 238· A. von Harnack, *Mission*, 335· K. Niederwimmer, *Didache*, 215: „Der Titel ist hier offenkundig noch nicht auf die Zwölf beschränkt. Der Kreis der wandernden Apostel ist offen, ihre Zahl unbestimmt.“

14 G. Sass, „Apostel“, 235.

Η αναφορά „πᾶς δὲ ἀπόστολος ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς“ σημαίνει ότι υπήρχαν πολλοί απόστολοι οι οποίοι περιόδευσαν την κοινότητα και μάλιστα τακτικά. Το πρόβλημα είναι ότι ο συγγραφέας απαιτεί από τους τοπικούς χριστιανούς να δεχτούν έναν απόστολο σαν „κύριο“, αλλά το αν είναι κάποιος πράγματι απόστολος φαίνεται μόλις μετά δυο μέρες. Πώς όμως οι τοπικοί χριστιανοί πρέπει να αναγνωρίζουν έναν απόστολο που έρχεται στην κοινότητα, ο συγγραφέας δεν το λέει. Αν ένας τέτοιος απόστολος με την εμφάνιση του ήταν τόσο αναγνωρίσιμος (π. χ. το ντύσιμο, πρβλ. Q 10, 4 - 11¹⁵) ή αν αυτός ο απόστολος μπορούσε με κάποιο άλλο τρόπο να αναδείξει την αποστολική του ταυτότητα, επίσης δεν το ξέρουμε.¹⁶ Αυτό, πάντως, που πρέπει να ισχύει για τους απόστολους είναι ότι αυτοί φεύγουνε πολύ γρήγορα από την κοινότητα, το πολύ μένουν δυο μέρες.¹⁷ Τρεις μέρες παραμονής σημαίνει ταυτόχρονα ότι ο απόστολος δεν είναι απόστολος, αλλά ψευδοπροφήτης. Ακόμα και αν ένας απόστολος μένει μόνο λίγες μέρες, αυτό δεν αποτελεί εγγύηση ότι πράγματι είναι πράγματι απόστολος, γιατί εάν φεύγοντας ζητήσει χρήματα η οτιδήποτε άλλο που δεν είναι απαραίτητο για το ταξίδι του, είναι και αυτός ψευδοπροφήτης. Υπάρχουν λοιπόν δυο κριτήρια για να μπορεί κανείς να κάνει διάκριση μεταξύ των αποστόλων και των ψευδοπροφητών: α) οι πρώτοι φεύγουν αμέσως, οι δεύτεροι έχουν την τάση να παραμείνουν περισσότερο χρόνο και β) οι πρώτοι δεν παίρνουν τίποτα όταν φεύγουν, ενώ οι δεύτεροι ζητάνε χρήματα ή κάτι άλλο.

Χαρακτηριστική είναι η αντίθεση „απόστολος – ψευδοπροφήτης“ (Διδ. 11, 4 – 6). Περίεργο είναι ότι ο συγγραφέας δεν χρησιμοποιεί τον όρο „ψευδαπόστολος“. Η λέξη „ψευδαπόστολος“ είναι μεταξύ των άπαξ λεγόμενων στην Καινή Διαθήκη (Β. Κορ. 11, 13), ενώ στη θύραθεν ελληνική γλώσσα δεν έχει αναλογίες.¹⁸ Η λέξη „ψευδοπροφήτης“ αντιθέτως χρησιμοποιείται συχνά στα κείμενα της Καινής Διαθήκης (με υπόβαθρο Ιερ. 14, 14: Μτ. 7, 15· 24, 11. 24· Μκ. 13, 22· Λκ. 6, 26· Πραξ. 13, 6· Β. Πετ. 2, 1· Α. Ιω. 4, 1· Αποκ. 16, 13· 19, 20· 20, 10). Είναι προφανές ότι η λέξη „ψευδαπόστολος“ χρησιμοποιήθηκε μόνο από τον Παύλο, και μάλιστα μόνο μια φορά και μάλιστα ad hoc, ενώ η λέξη „ψευδοπροφήτης“ βρίσκεται σε μια ευρύτερη χρήση σε πολλά κείμενα της Καινής Διαθήκης. Στο συγγραφέα της Διδαχής μπορεί ο όρος „ψευδαπόστολος“ να ήταν εντελώς άγνωστος, ενώ η λέξη „ψευδοπροφήτης“ ανήκε κιόλας στο λεξιλόγιο της θεολογικής γλώσσας της αρχαίας εκκλησίας. Κατά τη γνώμη μου, η χρήση της λέξης „ψευδοπροφήτης“ αντί της πιο κατάλληλης „ψευδαπόστολος“ έχει και λογική: αφού ο ένας δεν είναι απόστολος τότε είναι ψευδοπροφήτης, δηλαδή δεν είναι καθόλου απόστολος, αλλά ένας απατεώνας. Δεν υπάρχουν αυθεντικοί και ψευδαπόστολοι: ο απόστολος είτε είναι είτε δεν είναι. Μόνο αυτοί που έφευγαν γρήγορα και δεν έπαιρναν τίποτα είναι απόστολοι, ενώ αυτοί που αυτοαποκαλούνται απόστολοι και προσπαθούν να εκμεταλλευτούν την κοινότητα με το ψέμα αυτό είναι απλώς „ψευδοπροφήτες“. Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι κατά την εποχή της Διδαχής οι απόστολοι αποτελούν μια απόλυτη αυθεντία και ίσως ήταν αδύνατον να μειώσει κανείς αυτόν τον τίμιο τίτλο με τη λέξη „ψευδο“.

15 Μια σύγκριση των διδ. αποστόλων και των Q ιεραποστόλων δεν είναι αναγκαστικά αυτονόητη, π. χ. οι Q ιεραπόστολοι ταξιδεύουν δυο-δυο, ενώ οι διδ. απόστολοι είναι μόνοι.

16 Ένας απόστολος δύσκολα μπορούσε να ήταν γνωστός στην κοινότητα, αφού φαίνεται ότι ένας απόστολος περνάει μόνο μια φορά από αυτήν.

17 Ο αυθεντικός απόστολος παραμένει στην κοινότητα μόνο τόσο καιρό, όσο χρειάζεται για να ετοιμαστεί για το περαιτέρω ταξίδι. Πρβλ. K. Niederwimmer, *Didache*, 216.

18 Ο όρος „ψευδαπόστολος“ χρησιμοποιείται και στο ένα άλλο χριστιανικό αντιγνωστικό κείμενο που γράφτηκε πιθανώς στο 2^ο αιώνα μ. Χ. Πρόκειται για την *Epistula Apostolorum* όπου ο Σιμών και ο Κήρινθος ονομάζονται „ψευδαπόστολοι“ (1, 12).

Οι απόστολοι της Διδαχής θεωρούνται στη έρευνα συνήθως ως *περιοδεύοντες ιεραπόστολοι* της μεταποστολικής εποχής.¹⁹ Πρέπει να τονιστεί όμως ότι το κείμενο δεν λέει τίποτα για τους προορισμούς των αποστόλων αυτών, ούτε τι ρόλο παίζουν στην εκκλησιαστική ζωή. Από τα διαθέσιμα στοιχεία μπορούμε να κάνουμε μόνο μερικές σκέψεις προσπαθώντας να μην διαστρεβλώσουμε τη σημασία του κειμένου:

1) Ο συγγραφέας δεν ενημερώνει από πού έρχεται ένας απόστολος, ούτε πού πάει. Ένα μόνο πράγμα είναι σίγουρο: για έναν απόστολο δεν υπάρχει δυνατότητα παραμονής στην κοινότητα, που σημαίνει ότι οι απόστολοι αυτοί βρίσκονταν συνεχώς στην περιόδευση (*pergrinatio*), χωρίς να έχουν *stabilitas loci*. Μόνο όποιος ζει με αυτό το τρόπο μπορεί να έχει το τίτλο „απόστολος“. Οι κανόνες που αναφέρει ο συγγραφέας για την συμπεριφορά της κοινότητας ως προς τους αποστόλους είναι πολύ αυστηροί.²⁰ Το γεγονός ότι οι απόστολοι δεν έχουν *stabilitas loci*, καθώς και το γεγονός ότι απολαμβάνουν τόσων τιμών από τους ντόπιους χριστιανούς σημαίνει ότι έκαναν κάποιο μεγάλο έργο για την εκκλησία του Χριστού. Πιο έργο άραγε;

2) Οι απόστολοι προφανώς δεν έχουν κανένα λειτούργημα στην κοινότητα λόγω της πολύ σύντομης παραμονής τους εκεί. Ο απόστολος δεν είναι διδάσκαλος, ούτε προφήτης. Η κοινότητα του δείχνει μεγάλο σεβασμό, αλλά αποκλείεται ο απόστολος να είχε κάποια εξουσία. Ο συγγραφέας δεν αναφέρει ότι οι απόστολοι είχαν κάποια θέση στη ευχαριστία. Επομένως φαίνεται ότι δεν είχαν κανένα εκκλησιαστικό καθήκον σε μια τοπική εκκλησία, αλλά περνούσαν απλά από εκείνη.²¹ Πώς μπορούμε άραγε να καθορίσουμε τον *εκκλησιαστικό* τους ρόλο;

Απ' όσα αναφέρθηκαν ως εδώ προκύπτει ότι δεν υπάρχει άλλη εξήγηση για τους μυστηριώδεις αποστόλους της Διδαχής εκτός από αυτήν που έχει ήδη διατυπωθεί στην έρευνα, δηλαδή ότι *πρόκειται για τους περιοδεύοντες ιεραποστόλους οι οποίοι επιτελούν το ιεραποστολικό έργο, περιοδεύοντας και κηρύττοντας το Ευαγγέλιο όπου ήταν άγνωστο, με σκοπό μάλλον να ιδρύσουν καινούργιες τοπικές εκκλησίες*. Έτσι το κείμενο της Διδαχής

19 Πρβλ. Einar Molland, „Besass die Alte Kirche ein Missionsprogramm und bewusste Missionsmethoden?“, στο: Frohnes, H. – Knorr, U. W. (εκδ.), *Die alte Kirche (Band 1), Kirchengeschichte als Missionsgeschichte*, Kaiser Verlag, München 1974, 57: „Das interessanteste Dokument aus unserer Sicht ist die Didache, wo wir reisenden Missionaren begegnen, die den Titel eines Apostels im ersten Viertel des 2. Jahrhunderts tragen.“ Πρβλ. επίσης G. Sass, „Apostel“, 238: „Aber die bis in die Zeit der Abfassung der Didache hinein wirkenden, ungezählten Apostel Christi sind nicht Träger eines festen Amtes, sondern Pneumatiker gewesen, die der Geist zur Mission berief, legitimiert allein durch ihren Botschaft und ihre Wandel.“ Έστω και ο W. Reinbold δεν μπορεί να αγνοήσει αυτό το στοιχείο που μαρτυρεί την ύπαρξη της περιοδεύουσας ιεραποστολής στη μεταποστολική εποχή (πρβλ. ο ίδιος, *Propaganda*, 112-113), ισχυρίζεται εντούτοις ότι αυτοί οι περιοδεύοντες απόστολοι προβληματίζουν σοβαρά τον συγγραφέα της Διδαχής και ότι οι μάλλον δεν είχαν ιεραποστολικές επιτυχίες. Κατά τη γνώμη μου ούτε ο ένας ούτε ο άλλος ισχυρισμός μπορεί να τεκμηριωθεί. Εναντίον των ισχυρισμών αυτών μπορεί να αναφερθούν τα εξής: α) οι απόστολοι δεν προβληματίζουν διόλου τον συγγραφέα, τον προβληματίζουν όμως οι ψευδοπροφήτες και β) Για τις ιεραποστολικές επιτυχίες ή αποτυχίες των. διδ. αποστόλων μόνο εικασίες μπορούν να γίνουν, αφού σχετικές πληροφορίες δεν υπάρχουν.

20 Μπορεί η αυστηρότητα των κανόνων αυτών να προκλήθηκε από την κατάχρηση του τίτλου „απόστολος“, όπως υποθέτει π. χ. ο W. Reinbold, *Propaganda*, 113. Μπορεί όμως να υποτεθεί ότι η αυτοσυνηδισία των ιδίων των αποστόλων συνέβαλε αποφασιστικά σε τέτοιους σκληρούς κανόνες, όπως ωραία παρατήρησε ο G. Sass, „Apostel“, 236: „Den echten Apostel treibt der Geist des Herrn zu den Heiden; er hat keine Zeit zum Ruhen an Orten, in denen bereits Christusgemeinden bestehen. Denn 'die Zeit ist kurz' (1. Kor. 7, 29), die bis zum Vergehen der alten Welt und dem Kommen des Menschensohnes noch bleibt.“

21 Πρβλ. A. von Harnack, *Mission*, 347-348.

προσφέρει μια χρήσιμη πληροφορία για την ύπαρξη της περιοδεύουσας ιεραποστολής στη μεταποστολική εποχή.

Στο τέλος αυτής της αξιολόγησης των πηγών του συρο- παλαιστινιακού χώρου ως προς το υπό συζήτηση θέμα μπορούμε να αναφέρουμε κάποια προσωρινά συμπεράσματα:

1. Στη μεταποστολική εποχή υπήρχε η χριστιανική περιοδεύουσα ιεραποστολή την οποία επιτελούσαν οι περιοδεύοντες ιεραπόστολοι του συρο-παλαιστινιακού χώρου ακολουθώντας κατά γράμμα την εντολή του Κυρίου (Μτ. 28, 16–20). Οι ιεραπόστολοι αυτοί υποστηρίχτηκαν από τις τοπικές εκκλησίες στις οποίες περιόδευαν στα ταξίδια τους. Για την ιεραποστολική απόδοση των περιοδεύοντων αποστόλων δεν διαθέτουμε πληροφορίες.

2. Η τοπική εκκλησία υποστηρίζει τους αποστόλους με τη φιλοξενία. Η κοινότητα όμως είναι επικριτική. Πολλοί και διάφοροι άνθρωποι περιοδεύουν σ' αυτήν. Με το πέρασμα του χρόνου διαμορφώθηκαν τα κριτήρια για την υποδοχή των περαστικών. Το πρώτο και το βασικό κριτήριο είναι η διδασκαλία που φέρνει ο παρόδιος: αν φέρνει την „άλλην διδασκαλία“ (Διδ. 11, 2) δεν πρέπει να επικοινωνήσουν μαζί του (Διδ. 11, 1). Ο συγγραφέας της Διδαχής δεν ασχολείται με την ιεραποστολή των περιοδεύοντων αποστόλων. Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι η σχέση τους με την κοινότητα.

Литература

Draper, Jonathan, A., „Die Didache“, στο: Wilhelm Pratcher (εκδ.), *Die Apostolischen Väter. Eine Einleitung*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2009, 17–38.

Harnack, Adolf von, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*, Band I und II, Leipzig ⁴1924.

Kvalbein, Hans, „Discipleship, Kingdom and Conversion. Aspects from Recent Exegetical Discussion on the Mission of the Church“, στο: A. Alexeev, Ch. Karakolis, U. Luz (εκδ.), unter Mitarbeit von K.-W. Niebuhr, *Einheit der Kirche im Neuen Testament. Dritte europäische orthodox-westliche Exegetenkonferenz in Sankt Petersburg 24.-31. August 2005*, WUNT 2. 218, Mohr Siebeck, Tübingen 2008, 207–229.

Lindemann, Andreas – Paulsen, Henning (εκδ.), *Die apostolischen Väter. Griechisch – Deutsche Parallelausgabe*, Tübingen 1992.

Luz, Ulrich, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 26 - 28)*, EKK I/4, Benziger/Neukirchener, Düsseldorf – Zürich – Neukirchen – Vluyn 2002.

Luz, Ulrich, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 8 – 17)* EKK I/2, Benziger/Neukirchener, Düsseldorf – Zürich – Neukirchen – Vluyn ²1996.

Molland, Einar, „Besass die Alte Kirche ein Missionsprogramm und bewusste Missionsmethoden?“, στο: Frohnes, H. – Knorr, U. W. (εκδ.), *Die alte Kirche (Band I), Kirchengeschichte als Missionsgeschichte*, Kaiser Verlag, München 1974, 51–67.

Niederwimmer, Kurt, *Die Didache*, KAV I, Göttingen 1989.

Reinbold, Wolfgang, *Propaganda und Mission im ältesten Christentum. Eine Untersuchung zu den Modalitäten der Ausbreitung der frühen Kirche*, FRLANT 118, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2000.

Sass, Gerhard, „Die Apostel in der Didache“, στο: Schmauch, W. (εκδ.), *In Memoriam E. Lohmeyer*, Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart 1951, 233–239.

Schnelle, Udo, *Einleitung in das Neue Testament*, UTB 1830, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen ³1999.

Stuhlmacher, Peter, "Matt 28: 16–20 and the Course of Mission in the Apostolic and Postapostolic Age", στο: Adna, J. – Kvalbein, H. (εκδ.), *The Mission of the Early Church to Jews and Gentiles*, WUNT 127, Mohr Siebeck, Tübingen 2000, 17–43.

Wengst, Klaus, *Didache, Barnabasbrief, Zweiter Klemensbrief, Schrift an Diogenet. Schriften des Urchristentums II*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1984.

Zizioulas, Joannis, *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*. Contemporary Greek Theologians 4. Crestwood, St. Vladimir's Seminary Press, New York 1985.

Предраг Драгутиновић

**ПУТУЈУЋИ МИСИОНАРИ У СИРИЈИ У ЕВАНЂЕЉУ
ПО МАТЕЈУ И УЧЕЊУ ДВАНАЕСТОРИЦЕ АПОСТОЛА**

У постапостолском периоду, постојала је хришћанска путујућа мисија и њу су интензивно практиковали путујући мисионари (названи и „апостоли“), који су дословно следили Господњу мисионарску заповест из Мт 28,16-20. Ову заповест очигледно су схватили као лични призив и позив да проповедају Еванђеље свим народима. Мисија коју су вршили ови путујући проповедници наилазила је на подршку од стране локалних заједница које су посећивали на својим путовањима. Локална црква подржава мисионаре пружајући им гостопримство. Међутим, локална црква временом почиње критички да посматра придошлице које за себе тврде да су апостоли. Многи долазе и пролазе. Како је време пролазило, полако су се формирали критеријуми за пријем пролазника. Први и најважнији критеријум јесте учење које излаже посетилац: ако учи неко друго учење, „ἀλλήν διδασκαλία“ (Дид 11,2), не треба комуницирати са њим (Дид 11,1). Аутор Дидахи не бави се мисијом путујућих апостола. Оно што га занима јесте њихов однос са заједницом, на основу кога се и процењује његово апостолство.

Кључне речи: мисија, путујућа мисија, апостоли, Сирија.

